

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ОСВІТА У ХХІ СТОЛІТТІ: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Випуск 4

*Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції
“Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті:
Європейський вектор розвитку”,
м. Київ, МАУП, 23 травня 2012 р.*

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2013

Редакційна колегія:

Подолька А. М., д-р юрид. наук — головний редактор

Головатий М. Ф., д-р політ. наук, проф. — заступник головного редактора

Чернуха Н. М., д-р пед. наук, проф. — заступник головного редактора

Ігнатченко А. А., канд. техн. наук — відповідальний редактор

Видання здійснене в рамках проекту “Наукові праці МАУП”

Освіта у ХХІ столітті: шляхи розвитку / МАУП. — К.: ДП “Видав-
О-72 **ничий дім “Персонал”, 2010 —**

Вип. 4 : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ столітті: Європейський вектор розвитку”, м. Київ, МАУП, 23 трав. 2012 р. / редкол. : А. М. Подолька (голов. ред.), М. Ф. Головатий (заст. голов. ред.), Н. М. Чернуха (заст. голов. ред.), А. А. Ігнатченко (відп. ред.). — 2013. — 162 с. : іл. — Бібліогр. в кінці ст.

У збірнику подано статті учасників Міжнародної науково-практичної конференції “Ціннісні пріоритети освіти у ХХІ ст.: Європейський вектор розвитку”, присвяченої найважливішій проблемі сьогодення — розвитку освіти в Україні. Статті охоплюють широкий діапазон наукових досліджень українських учених.

Для науковців, освітян, державних службовців, політиків, викладачів і студентів, а також усіх, хто цікавиться розвитком української освіти.

ББК 74.04(4УКР)я43

ЗМІСТ

М. Ф. Головатий

Цивілізаційні та національні вектори освітнього простору України у сучасну добу5

О. В. Баєва

Психофізіологічне обґрунтування використання інтерактивних технологій у навчальному процесі вищих навчальних закладів 11

К. В. Корсак

Проблеми ноотехнологій у сучасному освітньому просторі: концептуальні засади 17

Н. М. Чернуха

Інтеграційна складова трансформаційних процесів у освіті.....24

Г. О. Кільова

Проблеми якості української освіти в контексті Болонського процесу 29

А. Г. Андрущук

Якість освіти: психолінгвістичний аспект.....35

Є. А. Антонович

С. В. Прищенко

Стратегія розвитку інтегрованої навчальної дисципліни “Дизайн реклами” в умовах модернізації освіти в Україні39

І. С. Бахов

Інтеграційні процеси у сучасному полікультурному освітньому просторі.....46

В. А. Гапоненко

Активні методи навчання як пріоритет сучасної гуманітарної освіти.....52

Н. І. Головка

Щодо активізації пізнавальної діяльності студентів у вищій школі56

І. В. Журжа

Освітня діяльність ЮНЕСКО в Україні58

С. П. Касьянова

Змінний характер цінностей системи освіти постіндустріального суспільства63

Є. І. Качмарський

Вивчення проблем місцевого самоврядування в Україні як складова загальної професійної підготовки у вищій школі.....67

В. М. Колпаков

Підготовка топ-менеджерів (стратегів) як проблема управління в Україні70

І. М. Найдьонов

Ефективний навчальний діяльності — ефективне управління77

Т. І. Науменко

Розвиток дитини дошкільного віку в сучасному інформаційному просторі.....86

С. Ф. Радзімовська

Європейська інтеграція і сучасна освіта90

Н. М. Терещенко

Навчання іноземних студентів: національний та міжнародний вимір.....92

І. О. Шестопалова

Індивідуалізація навчання як один із пріоритетів європейського освітнього простору.....97

ЕФЕКТИВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ДІЯЛЬНОСТІ — ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

Освіта у XXI столітті: шляхи розвитку, вип. 4, 2013, 77–85

Проблеми ефективного управління навчальним процесом у вищому навчальному закладі завжди були актуальними. Сьогодні вони стали ще гострішими. Це пов'язано з рівнем якості вчорашніх студентів, молодих спеціалістів, їх конкурентоспроможності на ринку праці. Дослідження працевлаштування випускників сучасних вузів свідчать, що до сорока відсотків із них не можуть отримати роботу за фахом. У деяких джерелах ця цифра більша. Постає питання: чому? Відповіді у науковців неадекватні. Але абсолютна більшість із них визнає головну — **некомпетентність** наших спеціалістів після отримання диплома. Диплом отримали, а внутрішній зміст його не відповідає сучасним стандартам **компетентності**, яку сьогодні трактують у двох поняттях: **компетентність** — як сумлінне виконання посадових обов'язків, що окреслені вимогами до кваліфікації, професіоналізму й продуктивності. І **компетенція** — як здатність використовувати знання, уміння та досвід у різноманітних професійних ситуаціях.

Усе назване формується в процесі навчання у тій чи іншій освітній

організації вищого навчального закладу. І можна погодитись, що компетентність випускника ВНЗ, а значить його конкурентоспроможність на ринку праці, прямо пропорційна ефективності навчального процесу закладу освіти. В той же час аналіз останніх досліджень науковців С. С. Вітвіцької, М. Ф. Головатого, Л. М. Карамушки, Г. М. Коджаспірової, В. М. Нагаєва, О. Пометун, С. Д. Рєзніка, О. А. Сазикіної, Р. К. Серьожникової, Н. М. Чернухи, Є. М. Хрикова, М. М. Фіцули, і, багато інших, а також наша експериментальна робота свідчать, що ефективність навчального процесу в освітній організації *прямо пропорційна* ефективності управління цим процесом.

Які ж основні проблеми у названому тривіумі: компетентність, навчальний процес, управління процесом? За яких умов їх можна подолати?

Відповідно до теми виступу, хотілося б привернути увагу шановного читача до проблеми управління навчальним процесом. Її можна розглядати в широкому соціальному сенсі слова, і в конкретно-функціональному. **Перша група**

проблем стосується управління на макрорівні. Виходячи з її сутності, змісту, ми вважаємо, що поки не буде прийнятий оновлений Закон України “Про вищу освіту”, вона буде найгострішою.

Друга група проблем, не менш важлива, а в напрямі функціонування цілісного педагогічного процесу завжди є **на першому плані** — це, як відомо, управління навчальним процесом, у недалекому минулому — школознавство або внутрівузівське управління, а сьогодні все більше визначається як педагогічний менеджмент.

Другу групу проблем, на нашу думку, можна поділити на три ступені, або рівні управління: **перший, вищий** — опосередковане управління навчальним процесом. Це — ректорат, менеджери його структурних підрозділів безпосереднього підпорядкування; **другий** — суб’єкти безпосередньо управління навчальним процесом. Це — професорсько-викладацький склад і менеджери організації освіти в структурних підрозділах навчального закладу; **третій** — суб’єкти навчання, суб’єкти управління самоосвітою, тобто суб’єкти і об’єкти навчально-пізнавального процесу. Їх цілепокладання, мотивація є основою самоосвіти, самовдосконалення майбутнього фахівця, його конкурентоспроможності на ринку праці.

Названа тріада — основа цілісного педагогічного процесу вищого закладу освіти. Кожен із її структурних компонентів має свої специфічні проблеми і умови ефективного функціонування. Нам хотілось би виділити два останні ступені. На

нашу думку, вони основні компоненти управлінського впливу в навчальній діяльності і ефективного функціонування процесу навчання.

Як відомо, ефективність діяльності викладача науковці визначають у науково-теоретичному плані, ми уже зазначали, як компетентність, компетенція. В науково-практичному, або на емпіричному рівні — як рівень знань, умінь навичок відповідної категорії суб’єктів навчання, який визначити об’єктивно на діагностичному рівні дуже складно.

У навчальних посібниках, підручниках С. С. Вітвіцької, С. Д. Резніка, М. М. Фіцули, інших як теоретично, так і схематично, достатньо суттєво і змістовно обґрунтовані основні складові компетентної діяльності викладача вищої школи. Узагальнено вони визначені й в нашому посібнику “Методика викладання фінансово-економічних дисциплін”, інших.

Викладач як центральна фігура в навчально-виховній діяльності вищого освітнього закладу, як головний її суб’єкт-менеджер має досконально знати основну мету, зміст, методику викладання. Суспільна значущість менеджера як педагога науковцями розглядається з різних позицій: глобальних — чого чекає суспільство від нього; з позиції суб’єктів навчально-пізнавальної діяльності — чого чекають вони від учителя, викладача, керівника трудового колективу; з позицій суб’єкта викладання — якими є його обов’язки, як він розуміє їх? Професійно-педагогічна компетентність менеджера педагогічного процесу передбачає: його знання (теоретичні, знання життя, приклад-

ні знання); уміння (конструктивно-методичні, організаторські); навички (методичні, мислення); особисті якості (моральні, психолого-педагогічні) тощо.

Значну роль при цьому відіграє методична майстерність викладача. Науковцями [3; 5; 8;] теоретично обґрунтовані сутність, зміст методичної майстерності викладача. Це комплекс його особистих властивостей, що забезпечують ефективніше виконання функціональних обов'язків на основі рефлексивної методологічної самореалізації високого рівня. В умовах подолання авторитарного викладання для методичної майстерності викладача характерною рисою є її гуманістична спрямованість, тобто гуманізм у спілкуванні на рівні суб'єкт — об'єкт процесу навчання. Важливими характеристиками якостями методичної майстерності є: професійна компетентність, педагогічні здібності та техніка. Усі риси методичної майстерності взаємопов'язані, їм властивий саморозвиток.

Професійну компетентність можна розділити на змістову і шляхи її оцінки в умовах вузу. В змісті професійної компетентності виділяються *процесуальні і результативні показники*. Процесуальні показники включають: методичне забезпечення педагогічної діяльності, методику педагогічного спілкування, особистість викладача. До результативних показників належать рівень підготовленості викладача до діяльності та рівень методичного забезпечення навчання. До суб'єктивних характеристик належать психічні процеси, функції, стан (наприклад, мотива-

ція, мислення, самосвідомість тощо), а також цілісна позиція особливості у різних ситуаціях.

Важливим елементом у структурі методичної майстерності викладача фінансово-економічних дисциплін є здібності до педагогічної діяльності. У педагогічній літературі вони визначаються як особливості викладача, які забезпечують досягнення високих результатів у навчанні. Їх умовно можна розділити на якості, котрі відіграють основну і допоміжну роль. До *основних* належать: комунікативні, які допомагають сприймати психологію студента, його психічний стан, а також групу студентів. Вони передбачають готовність викладача до емпатії, високо-розвинену потребу до спілкування із студентами, перспективні здібності, динамізм особистості, емоційну стабільність, оптимістичне прогнозування, креативність.

До *допоміжних* належать: якість розуму — дотепність, критичність, послідовність тощо; мова викладача — ораторські здібності, лексичне багатство, інше; артистичність натури — уявлення, уміння фантазувати, створювати позитивні педагогічні ситуації, передбачати негативні. Важливе значення мають також такі якості, як педагогічний такт, товариськість, уміння правильно використовувати відповідні стереотипи.

Рівень педагогічної майстерності залежить від гармонійної взаємодії *двох підсистем* творчості викладача: *науково-пошукової і об'єктивно-емоційної*. До першої можна віднести знання предмету, психолого-педагогічні знання; друга включає психофізичну природу

викладача, мистецтво спілкування, творче самопочуття, уміння управляти своїм психічним станом. Усе назване знаходить своє відображення в оволодінні педагогічною технікою. Свого часу А. С. Макаренко зазначав, що педагогічну техніку повинен засвоїти кожен викладач. Її він розглядав у широкому розумінні слова “як науково організовану систему усіх впливів” на головний об’єкт навчання і виховання — особистість і колектив. На його думку, діапазон можливостей педагогічної техніки включає: прояв особистості викладача, що знаходить своє вираження у традиціях, іграх, довірі, організації завтрашньої радості тощо. У більш вузькому плані педагогічна техніка включає такі прояви особистості викладача, як почуття, культура мови, естетика викладацької діяльності тощо.

В сучасних педагогічних підручниках, посібниках педагогічну техніку також трактують у вузькому і широкому аспектах, або як зовнішню і внутрішню техніку. З одного боку, вона розглядається як уміння використовувати у викладацькій діяльності емоційно-виразні засоби (голосові, моторні, мімічні, пластики, рухів та інше). З іншого, — розширяючи цей діапазон, визначається як уміння організовувати процес взаємодії таким чином, щоб ефективно впливати на увагу та емоційно-психічний стан аудиторії студентів, з обліком її особливостей, ступеня підготовленості до сприйняття навчального матеріалу. Отже, **педагогічна техніка викладача** — це комплекс мовних, комунікативних та організаторських умінь,

спрямованих на створення найбільш оптимальної для навчальної взаємодії атмосфери у студентській групі (групах). Така атмосфера знімає напругу, скованість, викликає цікавість та підвищує працездатність. Структурно педагогічна техніка викладача вищої школи включає наступні **компоненти**: *вербальні, невербальні* (мова тіла, міжособистісний простір, головні характеристики спілкування), *емоційно-психологічні* (стійкість, воля, акторська психотехніка, самовиховання, фізичний стан тощо), *організаторські* (самовдосконалення техніки, технологія використання педагогічної техніки).

Сьогодні у контексті діяльності викладача дослідники І. Рожнятовська, М. Мосієнко, Г. Кузьменко, О. Шатохіна звертаються до змістовного, технологічного розкриття поняття “**портфоліо педагога**” як засобу самоорганізації та саморозвитку його особистості. Визначають це поняття і науковці — фахівці та перекладачі. Так, Є. Могильовкін портфоліо визначає як технологію професійної кар’єри. Є. Боликіна як можливість показати, на що він здатен, самоусвідомлення своїх результатів. У перекладі з англійської — *перелік* (коротке портфоліо) або *зібрання* (широке портфоліо), з італійської — папка з документами, з французької — формувати аркуші, сторінки. А загалом — на думку дослідників — це папка (інколи називають кейс) із основними розділами оцінки діяльності педагога, на основі визначених у педагогічній літературі критеріїв.

Дослідниця Олена Пометун ґрунтовно розкриває діяльність педагога

в системі інтерактивного навчання, С. С. Пальчевский — сугестопедичного навчання. Перелік сучасних інноваційних підходів до діяльності викладача, в теоретичному плані можна продовжити. Але проблема у тому, що їх реалізація не забезпечується на менеджерському рівні.

Названі вище, інші педагогічно-науковці у свої роботах відзначають, що викладач вищої школи як спеціаліст-предметник має високу компетентність, але як методист, організатор навчального процесу не завжди відповідає сучасним критеріям, вимогам до викладацької діяльності. Це підтверджено широкими дослідженнями навчального процесу у вищій школі, проведеними науковцями Росії, України, Латвії. Було визначено два основних недоліки — недостатня організація навчального процесу і методична обмеженість. А це основні компоненти управління навчальною діяльністю у закладі освіти.

За яких **умов** можна від цих прогалин в закладі освіти позбавитися без додаткового фінансування? Аналіз літературних джерел, наші дослідження свідчать, що це можна вирішити за умов:

по-перше, відновлення діяльності шкіл, курсів, клубів передового досвіду викладацької діяльності;

по-друге, вдосконалення наукової організації процесу підвищення кваліфікації викладачів. Але не формально, як це іноді буває. До розробки змістовних програм мають бути підключені досвідчені науковці випускних кафедр, які використовують інноваційні технології та методики викладання. Теоретичні занят-

тя необхідно проводити не у формі наукової чи інформаційної лекції, а у формі лекція-лабораторна робота, лекція-практикум, інші інноваційні методики;

по-третє, підвищення ефективності педагогічної практики в магістратурі. Вона повинна проводитись в процесі семестру і безпосередньо в даному навчальному закладі, якщо нема інших. Магістранти повинні побачити, послухати викладання на перших курсах бакалаврату досвідчених викладачів. Обов'язково самі провести заняття, з рецензією керівника практики. Зобов'язати одну відповідальну кафедру в навчальному закладі за організацію і проведення практики, а не випускної кафедри;

по-четверте, зобов'язати одну відповідальну кафедру в навчальному закладі не педагогічного спрямування за організацію і проведення практики, а не випускної кафедри. У зв'язку з цим, переосмислити підходи до навчальних дисциплін науково-дослідної роботи та методики викладання. Не применшуючи значення філософської науки, на нашу думку, більш ефективно, з точки зору фахової спрямованості, бажано, щоб навчальна дисципліна “Методологія наукових досліджень” була змістовно визначена як “Методика науково-дослідної роботи студентів” і викладалась найбільш підготовленими викладачами випускаючої кафедри. А навчальна дисципліна “Методика викладання у вищій школі”, або спеціальних дисциплін, викладалась би найбільш підготовленими викладачами кафедри педагогічного спрямування, тобто кафедри “Педагогіки”;

по-п'яте, бажано підвищити мотиваційний компонент викладацької діяльності, особливо в його матеріалізованому вигляді, хоча це практично не реально. Фінансові труднощі має кожен навчальний заклад.

Дослідження управління навчальним процесом свідчать про те, що значні проблеми існують у діяльності організаторів здобуття освіти суб'єктами навчання [1; 6; 7]. Мається на увазі освітня діяльність, як сьогодні стверджують (А. В. Волков, С. Д. Рєзнік, Є. М. Хриков та ін.) команди деканату: заступників декана, методистів, фахівців, інших. Ми вважаємо, що не викладач відповідає за наповнення студентських аудиторій на заняттях. Це один із головних напрямів управлінсько-освітньої діяльності педагогів-менеджерів команди декана. Необхідно не тільки набрати студентів на навчання, але й організувати їх освітню діяльність. Ми підкреслюємо освітню. Навчально-пізнавальна — це управлінська функція викладача, хоча вони повинні йти в єдності, але мають бути відповідні пріоритети. Сьогодні проблема відвідування занять студентами стає найгострішою в сучасній освітній діяльності навчальних закладів.

Важливою умовою її подолання є підвищення ефективності управлінської діяльності всіх суб'єктів навчального закладу. В той же час бажано підкреслити, що основні її аспекти — в ефективності діяльності управлінців деканату. А яка у них компетентність і компетенція?

Управлінці деканату, які мають достатній стаж роботи, самостій-

но сформували свої управлінські якості. Але залишається великий процент управлінців деканату, які ніколи не вивчали курс педагогіки, тим більше методики викладання. Інколи посади фахівця, лаборанта деканату отримують студенти 3–5 курсів. Яка у них компетентність і компетенція? На нашу думку, це не педагоги-менеджери освітньої сфери, а діловоди після закінчення відповідних курсів. Однак, що робити, якщо немає інших фахівців?

У зв'язку з цим ми вважаємо, що важливою умовою підвищення ефективності управління навчальним процесом є оптимізація та інтенсифікація діяльності управлінців деканатів. Підвищення їх теоретично-методичного рівня як менеджерів освітньої сфери. Для цього кожен із них повинен мати диплом менеджера в системі управління навчальним закладом. І на основі теоретичної підготовки формувати практичні управлінські якості.

Другою, на нашу думку, важливою умовою вирішення даної проблеми може бути створення у вищому навчальному закладі школи чи курсів із пропаганди і впровадження передового досвіду діяльності освітньо-менеджерів деканатів, прирівняних до них підрозділів.

Аналіз літературних джерел, періодичних видань щодо проблем освіти свідчить: приєднання системи вищої освіти України до Болонського процесу має як позитивні, так і негативні наслідки. До останніх належить різке скорочення аудиторних занять у закладах освіти. Якщо раніше студент відвідував чотири

пари на день, то зараз всього лише дві-три. Як зазначають науковці, це було б виправдано, якби більше часу відводилося на практичні заняття в умовах реального бізнесу. Натомість частина матеріалу, що підлягає вивченню, який не вміщається в аудиторні години, студент повинен опанувати самостійно. З цього приводу ми в деякій мірі погоджуємося з науковцем О. Никодимовим, який проводить порівняльну паралель підходу до самостійної роботи студентів двох країн.

Так, на його визначення, німецький студент, що навчається за такою системою, після слухання лекції та обіду йде працювати в бібліотеку і, як правило, до дев'ятої години вечора виконує свої самостійні індивідуальні роботи, які в основному мають творчо-пошуковий характер. Наш український студент, на жаль, стверджує автор, з іншою ментальністю. Лише одиниці після пар ідуть в бібліотеку, щоб механічно переписати або завчити, у інших починаються різноманітні форми відпочинку і розваг. А результат один — різке зниження якості підготовки фахівця і втрата його конкурентоспроможності на ринку праці.

Отже, висновок один, щоб не понизити кількісну сторону якості освіти, необхідно звернути увагу на самостійно-індивідуальну навчальну діяльність студентів. І якщо раніше це були невеликі репризи в самостійно-індивідуальній роботі студента, то сьогодні найгостріше постають **проблеми управління самоосвітою суб'єктів навчання**. Це значить, що методологія, методика, технологія самостійної навчально-пізнавальної

діяльності студентів потребує корінних змін. При цьому бажано звернути увагу, в першу чергу викладачів та освітян-менеджерів команди декана, на стимулюючо-мотиваційний компонент процесу навчання у вищій школі. Необхідно здійснити переорієнтацію мислення студента, перетворивши його зі споживача знань на конкурентоорієнтованого в сучасному ринковому середовищі. Це, як відзначає С. Д. Резнік, особлива направленість його мислення на необхідність постійної боротьби за особисте виживання, успіх і просування у сучасному світі, оволодіння технологією такої боротьби.

Методологія організації самостійної та індивідуальної роботи за кредитно-модульною технологією передбачає переорієнтацію із лекційно-інформативної на *індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану* форму та на організацію *самоосвіти* студента [5; 8]. За таких умов викладач має стати каталізатором навчання, генератором ідей, забезпечити професійну самореалізацію особистості та формування її кваліфікаційного рівня.

Отже, важливою умовою ефективності навчального процесу є підвищення якості управління суб'єктів навчання своєю самостійною роботою у вищому навчальному закладі. Це значить — студентство повинно навчитися: творчо і самостійно працювати; планувати особисту стратегію навчання; раціонально організовувати свій час; працювати з комп'ютером; опрацьовувати літературні джерела; виконувати дослідницьку роботу, аналізувати та інтерпретувати результати наукових досліджень тощо.

В основі самостійної роботи студентів, відзначає В. М. Нагаєв, лежить поняття самостійності, як здатність людини виконати певні дії чи цілий комплекс дій без безпосередньої допомоги з боку іншої людини чи технічних засобів, що її замінюють, керуючись лише власним досвідом. Ця здатність індивіда лежить в основі його самостійної діяльності. Науковці виділяють два види самостійності — *змістовну і організаційну*.

Під змістовною самостійністю розуміють здатність людини приймати на певному рівні правильні рішення без допомоги зі сторони. Організаційна самостійність виражається у вмінні людини організувати свою самостійну роботу з реалізації прийнятого рішення. Казати про реальну самостійність можна лише тоді, коли їй властиві обидва види самостійності.

Базуючись на рівнях засвоєння творчого досвіду (впізнавання, відтворення, застосування, творчість), можна виділити чотири рівні змістовної самостійності: 1) *виконавча самостійність*; 2) *самостійність у типових ситуаціях*; 3) *самостійність у нетипових ситуаціях*; 4) *творча самостійність*.

У даному управлінському процесі важливе значення має індивідуальна робота, яка передбачає створення умов для розкриття індивідуальних творчих здібностей студентів. Студент може виконувати індивідуальну роботу як під керівництвом викладача, так і самостійно у позааудиторний час за окремим графіком з урахуванням особистих потреб і можливостей. Особливо актуально

це питання постало нині, коли студенти інколи змушені відволікатися від навчального процесу — вони працюють, заробляючи кошти на навчання, допомагають близьким, іноді хворіють, а іноді через психологічні особливості не бажають працювати в груповій динаміці. Безумовно, необхідно створити таку дидактичну систему, яка була б розрахована і на такий контингент. Необхідно надати можливість студентам працювати індивідуально.

В основі індивідуальної роботи лежить *принцип індивідуалізації*. Індивідуалізацію діяльності студента можна розглядати у двох аспектах: 1) *як процес* (суб'єктивно-особистісна зорієнтована діяльність, яка пов'язана з психологічними потребами і мотивами особистості); 2) *як форма* (це різноманітні способи і форми індивідуально-особистісних варіантів досягнення цілей навчання).

Таким чином, управління навчальною діяльністю суб'єктів навчання має ряд системних проблем, які можна вирішити за умов підвищення сумісної управлінської діяльності викладачів, суб'єктів освітянської діяльності деканату і безпосередньо суб'єктів навчання. Їх інтерактивна сумісна діяльність — запорука оптимізації й інтенсифікації навчального процесу, підготовки конкурентоспроможності випускника на ринку праці.

Література

1. *Карамушка Л. М.* Психологія управління: навч. посіб. — К.: Міленіум, 2003. — 344 с.

2. *Коджаспирова Г. М.* Педагогика: учебник / Г. М. Коджаспирова. — М.: КНОРУС, 2010. — 744 с.
3. *Найдьонов І. М.* Навчально-методичний комплекс дисципліни “Основи психології та педагогіки”: навч. посіб. — Вид. 2-ге, перероб. та доп. — К.: Видавництво “Купріянова О. О.”, 2009. — 280 с.
4. *Найдьонов І. М.* Етика — естетика: дидактичний зміст: навч. посіб. — К.: Кондор, 2011. — 550 с.
5. *Преподаватель* вуза: технология и организация деятельности: учеб. пособие / Под ред. д-ра экон. наук, проф. С. Д. Резника. — М.: ИНФРА-М, 2010. — 389 с.
6. *Серьожникова Р. К.* Формування творчого педагогічного потенціалу майбутнього викладача у процесі професійної підготовки в університеті: дис. д-ра пед. наук. — Донецьк, 2009. — 442 с.
7. *Хриков Є. М.* Управління навчальним закладом: навч. посіб. — К.: Знання, 2006. — 365 с.
8. *Фіцула М. М.* Педагогіка вищої школи: навч. посіб. — 2-ге вид., доп. — К.: Академвидав, 2010. — 456 с.